

УДК 338.48:911.3

Худоба Тарас Володимирович

аспірант кафедри туризму

Львівського державного університету фізичної культури

імені Івана Боберського

Khudoba Taras

PhD Student of the Tourism Department

Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture

ORCID: 0009-0009-3254-0283

Кучер Павло Вікторович

кандидат географічних наук, доцент

Львівський державний університет фізичної культури

імені Івана Боберського

Kucher Pavlo

PhD in Geography, Associate Professor

Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture

ORCID: 0000-0001-9164-3180

**РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНЕ РАЙОНУВАННЯ РЕГІОНУ:
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ
RECREATIONAL AND TOURIST ZONING OF THE REGION: BASIC
PRINCIPLES AND APPROACHES**

***Анотація.** У статті висвітлено основні принципи та підходи рекреаційно-туристичного районування регіону як інструменту ефективного територіального планування та управління туристично-рекреаційною сферою. Розглядається взаємозв'язок природних, соціально-економічних та культурних чинників, що забезпечує комплексний підхід до*

оцінки туристично-рекреаційного потенціалу. Як показують дослідження, районування дозволяє оптимально використовувати ресурси території, планувати туристичну інфраструктуру та формувати стратегії сталого розвитку туризму.

Представлений у статті SWOT-аналіз показує сильні та слабкі сторони, а також можливості і загрози рекреаційно-туристичного районування. Сильними сторонами є системний підхід, комплексна оцінка потенціалу та сприяння сталому розвитку. Слабкі сторони включають складність збору та обробки даних, значні витрати часу та ресурсів. Можливості пов'язані із застосуванням сучасних ГІС, розробкою сталих стратегій та підвищенням привабливості регіону для туристів і інвесторів. Серед загроз — регуляторна невизначеність, неконтрольоване туристичне навантаження, обмежене фінансування та недостатня координація між зацікавленими сторонами.

Таким чином, дослідження показує ефективність рекреаційно-туристичного районування як інструменту планування та управління туристичною сферою, підкреслюючи важливість комплексного підходу та врахування зовнішніх ризиків для сталого розвитку регіонів.

Ключові слова: рекреаційно-туристичне районування, туристичний потенціал, комплексний підхід, сталий розвиток туризму, територіальне планування.

Summary. The article is devoted to the basic principles and approaches of recreational and tourist zoning of the region as a tool for effective territorial planning and management of the tourist and recreational sphere. The interrelation of natural, socio-economic and cultural factors is considered, which provides a comprehensive approach to assessing the tourist and recreational potential. It is shown that zoning allows for optimal use of the

resources of the territory, planning tourist infrastructure and forming strategies for sustainable tourism development.

The SWOT analysis presented in the article shows the strengths and weaknesses, as well as the opportunities and threats of recreational and tourist zoning. The strengths are a systematic approach, a comprehensive assessment of potential and promotion of sustainable development. The weaknesses include the complexity of data collection and processing, significant time and resource costs. The opportunities are associated with the use of modern GIS, the development of sustainable strategies and increasing the attractiveness of the region for tourists and investors. Among the threats are regulatory uncertainty, uncontrolled tourist load, limited funding and insufficient coordination between stakeholders

Thus, the study demonstrates the effectiveness of recreational and tourist zoning as a tool for planning and managing the tourism sector, emphasizing the importance of an integrated approach and taking into account external risks for the sustainable development of regions.

Key words: *recreational and tourist zoning, tourism potential, comprehensive approach, sustainable tourism development, territorial planning.*

Постановка проблеми. Рекреаційно-туристична сфера є важливим чинником розвитку економіки, збереження культурної спадщини та підвищення якості життя населення. Туристичний сектор сприяє збільшенню доходів до місцевого бюджету, створює нові робочі місця стимулюючи розвиток інших суміжних галузей, зокрема сфери гостинності, транспортної галузі тощо. Туризм сприяє залученню інвестицій та розвитку місцевої економіки покращуючи рівень життя населення. Рекреаційно-туристична сфера також підтримує стале використання природних ресурсів, що є важливим для довгострокового регіонального розвитку.

Однак ефективне використання туристичних ресурсів вимагає системного підходу до організації території та управління ресурсами. Таким чином важливого значення набуває туристичне і рекреаційне районування, яке дозволяє чітко визначити функціональні зони, оцінити їхні можливості та пріоритети розвитку, а також забезпечити раціональне планування інфраструктури і регулювання туристичних потоків. Такий підхід сприяє оптимальному використанню ресурсів, збереженню екологічної рівноваги та формуванню збалансованої системи рекреаційно-туристичних послуг [8].

Районування дозволяє поділити територію регіону на функціональні та рекреаційно-туристичні зони відповідно до наявності природних, культурних і соціально-економічних ресурсів. Це спрощує оцінку туристичного потенціалу, виявлення пріоритетних напрямів розвитку та планування інфраструктури. Завдяки чіткому виділенню меж районів можна ефективно розподіляти ресурси, управляти туристичними потоками та мінімізувати навантаження на навколишнє середовище. Крім того, районування сприяє формуванню цільових стратегій маркетингу та розвитку окремих туристичних продуктів. Такий підхід підвищує економічну ефективність та соціальну користь туристичної діяльності регіону [6; 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику рекреаційно-туристичного районування регіону досліджували як українські, так і зарубіжні науковці. Серед українських дослідників важливий внесок зробили О. Бейдик [1], М. Крачило [3], М. Стецько [7], та В. Мацола [6], М. Бойко [2], П. Кучер [4], які розробляли підходи й методи оцінки рекреаційного потенціалу та принципи районування територій. Серед зарубіжних вчених, які досліджували моделі розвитку туристичних кластерів і їх територіальне управління належать: С. Gunn [11], С. Hall [12],

D. Pearce [13], R. Butler [9], M. Smith [14], S. Williams [15], та C. Cooper [10].

Рекреаційно-туристичне районування відіграє важливу роль у плануванні використання природних та культурних ресурсів регіонів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю визначення оптимальної структури територій для забезпечення раціонального розподілу туристичних потоків, збереження довкілля та розвитку місцевої інфраструктури. Попри наявні методичні підходи, залишається відкритим питання інтеграції різних принципів зонування та розробки практичних рекомендацій для ефективного управління туристичними ресурсами.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З огляду на зазначене вище, метою статті є аналіз принципів та підходів рекреаційно-туристичного районування регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рекреаційно-туристичне районування — це поділ території на окремі зони за комплексом природних, культурних і соціально-економічних рекреаційно-туристичних ресурсів для ефективного планування та управління туристичною діяльністю [1].

Рекреаційно-туристичне районування враховує наявність природних, культурних, соціально-економічних та інфраструктурних ресурсів для визначення функціональних зони (районів) використовуючи принципи сталого розвитку та оптимальний розподіл туристичних потоків. У науковій літературі виділяють кілька ключових принципів, які лягли в основу сучасного підходу до районування для потреб туризму та рекреації, що наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Принцип	Короткий опис	Автор(и), джерело
Комплексності	Врахування природних, культурних, соціально-економічних та інфраструктурних ресурсів регіону.	О. Бейдик, 2001, с. 77
Ієрархічності та зонування	Поділ території на зони різного рівня залежно від значущості ресурсів та інтенсивності використання.	М. Крачило, 2004, с. 88
Раціонального використання ресурсів	Збалансоване використання природних і культурних ресурсів без шкоди довкіллю.	С. Hall, 2000, с. 112
Диференціації та спеціалізації зон	Кожна зона визначається за типом рекреаційної діяльності (активний, пізнавальний, екологічний туризм).	D. Pearce, 1995, с. 134
Адаптивності та динамічності	Зонування повинно враховувати зміни попиту, розвитку інфраструктури та екологічного стану.	R. Butler, 1980, с. 52
Ефективного управління і планування	Оптимальний розподіл туристичних потоків, інвестицій і ресурсів для підвищення економічної ефективності.	О. Бейдик, 2001; М. Стецько, 2003

Серед основних принципів районування виділяють: принцип комплексності; ієрархічності та зонування; принцип раціонального використання ресурсів; диференціації та спеціалізації зон; адаптивності та динамічності; ефективного управління та планування.

1). *Принцип комплексності.* Цей принцип передбачає врахування всіх видів ресурсів регіону: природних (ландшафти, клімат, водні ресурси), культурних (історичні пам'ятки, традиції, етнографічні об'єкти), соціально-економічних (населення, економічний потенціал) та інфраструктурних (транспорт, заклади розміщення та харчування). Комплексний підхід дозволяє створити цілісну систему туристично-рекреаційних зон, де кожна зона функціонує як частина загального розвитку регіону (О. Бейдик, 2001) [1, с. 77].

2). *Принцип ієрархічності та зонування.* Територія регіону поділяється на зони різного рівня важливості та функціонального призначення. Наприклад, виділяються регіональні, локальні та спеціалізовані рекреаційно-туристичні зони. Така ієрархія дозволяє

планувати розвиток інфраструктури та керувати туристичними потоками відповідно до значущості ресурсів та інтенсивності використання (М. Крачило, 2004) [3, с. 88].

3). *Принцип раціонального використання ресурсів.* Він передбачає збалансоване використання природних та культурних ресурсів, щоб не завдавати шкоди довкіллю та забезпечити їх збереження для майбутніх поколінь. Принцип акцентує увагу на сталому розвитку регіону та запобіганні деградації рекреаційного потенціалу через надмірне або необережне використання (С. Hall, 2000, с. 112) [12, с. 112].

4). *Принцип диференціації та спеціалізації зон.* Кожна зона визначається відповідно до типу рекреаційної діяльності, яку вона може найкраще забезпечити: активний туризм, пізнавальний, екологічний або оздоровчий. Це дозволяє ефективно планувати інфраструктуру, організовувати послуги для туристів та уникати конфліктів між різними видами використання території (D. Pearce, 1998, с. 134).

5). *Принцип адаптивності та динамічності.* Зонування має враховувати зміни в попиті на рекреаційні та туристичні послуги, розвиток інфраструктури та екологічний стан територій. Це забезпечує гнучкість у плануванні та дозволяє регіону швидко реагувати на нові потреби туристів і зміни зовнішніх умов (R. Butler, с. 52) [9, с. 52].

6). *Принцип ефективного управління і планування.* Мета цього принципу — оптимальний розподіл туристичних потоків, інвестицій та ресурсів для підвищення економічної ефективності регіону. Він передбачає інтеграцію зонування з управлінськими стратегіями, маркетингом та контролем використання ресурсів, що сприяє сталому розвитку туризму та рекреації (О. Бейдик, 2001; М. Стецько, 2003) [1, 7].

Таким чином, дотримання зазначених принципів забезпечує системний і збалансований підхід до туристичного та рекреаційного районування регіону. Комплексність, ієрархічність, диференціація та

адаптивність зон дозволяють максимально ефективно використовувати природні, культурні та соціально-економічні ресурси. Рациональне планування та управління туристичними потоками сприяє сталому розвитку регіону, підвищенню економічної ефективності та збереженню екологічної рівноваги. Використання цих принципів створює основу для формування цільових стратегій розвитку туристичної інфраструктури та рекреаційних послуг.

Крім того, у науковій літературі існують різні підходи до рекреаційно-туристичного районування, що зумовлено багатofакторністю розвитку цієї сфери. Дослідники виділяють географічний, економіко-географічний, соціально-культурний, функціональний та комплексний підходи, кожен із яких має власну методологію та акценти. Узагальнені характеристики зазначених підходів наведено в таблиці нижче (табл. 2).

Таблиця 2

Підхід до районування	Сутність підходу	Автори / Джерела
Географічний	Районування ґрунтується на фізико-географічних особливостях території (ландшафт, клімат, ресурси).	Бейдик О.О. (2001), Мальська М.П., Пандяк І.Г. (2012)
Економіко-географічний	Враховує рівень економічного розвитку, інфраструктуру, транспортну доступність, інвестиційний потенціал.	Мацола В. (2010), Крачило Н.П. (2004)
Соціально-культурний	Орієнтується на культурні традиції, історико-культурні ресурси, демографічні особливості.	Любіцева О.О. (2011), Козловський Є.В. (2008)
Функціональний	Поділ територій за домінуючими видами туризму (оздоровчий, культурний, сільський, екологічний тощо).	Бейдик О.О. (2001), Герасименко Т.П. (2015)
Комплексний	Поєднання природних, економічних, соціальних і культурних чинників з метою створення цілісної системи.	Мальська М.П., Пандяк І.Г. (2012), Кравців В.С. (2016)

Узагальнення підходів до рекреаційно-туристичного районування дає підстави стверджувати, що їх використання забезпечує науково обґрунтоване виявлення просторових особливостей розвитку туризму та рекреації. Кожен із підходів відображає специфічний аспект

територіальної організації туристичної діяльності, однак лише їх комплексне застосування дозволяє сформувати цілісне уявлення про туристичний потенціал регіону. Це, у свою чергу, створює методологічну основу для підвищення ефективності управління туристично-рекреаційними ресурсами та розроблення збалансованої регіональної політики.

Для оцінки ефективності застосування основних принципів та підходів рекреаційно-туристичного районування доцільно застосувати SWOT-аналіз. Такий підхід дозволяє системно виявити сильні та слабкі сторони районування, а також потенційні можливості та загрози розвитку туристично-рекреаційної сфери в регіоні.

Таблиця 3

SWOT	Зміст
Сильні сторони (Strengths)	• Системний підхід до природних, соціально-економічних та культурних ресурсів• Комплексна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу• Сприяння формуванню стратегій сталого розвитку• Підтримка планування інфраструктури та управління зонами
Слабкі сторони (Weaknesses)	• Складність збору та обробки даних• Значні ресурси та час на детальне районування• Недостатнє врахування динаміки соціально-економічних змін
Можливості (Opportunities)	• Використання ГІС для точного районування• Розробка інтегрованих стратегій розвитку туризму• Підвищення привабливості регіону для інвестицій та туристів• Адаптація до змін клімату та потреб населення
Загрози (Threats)	• Невизначеність законодавчого та регуляторного поля• Неконтрольоване туристичне навантаження• Обмежене фінансування через економічні/соціальні кризи• Недостатня координація між зацікавленими сторонами

Результати SWOT-аналізу показують, що рекреаційно-туристичне районування має значний потенціал для комплексного планування та сталого розвитку туризму, водночас потребує врахування обмежень та зовнішніх ризиків. Використання таких аналітичних підходів сприяє більш ефективному управлінню територіальними ресурсами та розробці стратегій розвитку туристичної інфраструктури.

Висновки. Отже, рекреаційно-туристичне районування регіону є ефективним інструментом територіального планування, що дозволяє системно оцінювати і використовувати туристично-рекреаційний потенціал території. Основні принципи районування відображають складну взаємодію природних, соціально-економічних та культурних чинників, що забезпечує комплексний підхід до аналізу та структурування регіону. Застосування такого підходу дозволяє не лише всебічно враховувати наявні ресурси, але й прогнозувати перспективи розвитку туристичної інфраструктури. Практична реалізація результатів районування створює передумови для формування стратегій сталого розвитку туризму, сприяє раціональному використанню територіальних ресурсів і підвищенню ефективності управління рекреаційними зонами. Таким чином, рекреаційно-туристичне районування виступає ключовим механізмом інтеграції природного, соціально-економічного та культурного потенціалу регіону у процесі планування та розвитку сфери туризму та рекреації.

Література

1. Бейдик О. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 422 с.
2. Бойко М. Г. Рекреаційна географія та туризм: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : Київський університет, 2015. 448 с.
3. Крачило М. П. Туристичне країнознавство та рекреаційна географія : навч. посіб. Київ : Знання, 2004. 327 с.
4. Кучер П.В., Ільїн Л.В., Штойко П.І. Рекреаційно-туристичні ресурси Волинської області: Монографія. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2023. 180
5. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 647 с.

6. Мацола В. В. Географія туризму : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 272 с.
7. Стецько М. Г. Рекреаційно-туристичні ресурси та їх використання в Україні : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 364 с.
8. Шаблій О. І. Основи суспільної географії : підручник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 512 с.
9. Gunn C. A., Var T. Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases. 4th ed. New York : Routledge, 2002. 464 p.
10. Hall C. M. Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships. 2nd ed. Harlow : Pearson Education, 2008. 320 p.
11. Pearce D. G. Tourism in Space and Place: Issues of Regional Development. London : Routledge, 1998. 292 p.
12. Butler R. W. Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications. Clevedon : Channel View Publications, 2006. 352 p.
13. Smith M. K. Issues in Cultural Tourism Studies. 2nd ed. London : Routledge, 2009. 314 p.
14. Williams S., Lew A. A. Tourism Geography: Critical Understandings of Place, Space and Experience. 3rd ed. London : Routledge, 2015. 280 p.
15. Cooper C., Fletcher J., Fyall A., Gilbert D., Wanhill S. Tourism: Principles and Practice. 4th ed. Harlow : Pearson Education, 2008. 720 p.

References

1. Beydyk O. O. Rekreatsiyna heohrafiya: navch. posib. Kyiv: Vydavnychyuy tsentr «Akademiya», 2001. 422 s.
2. Boyko M. H. Rekreatsiyna heohrafiya ta turyzm: teoriya, metodolohiya, praktyka: monohrafiya. Kyiv: Kyivskyy universytet, 2015. 448 s.

3. Krachylo M. P. Turystychno krayinoznavstvo ta rekreatsiyna heohrafiya: navch. posib. Kyiv: Znannya, 2004. 327 s.
4. Kucher P.V., Il'yin L.V., Shtoyko P.I. Rekreatsiyno-turystychni resursy Volyns'koyi oblasti: Monohrafiya. Luts'k: PP «Volyns'ka drukarnya», 2023. 180
5. Mal's'ka M. P., Antonyuk N. V., Hanych N. M. Mizhnarodnyy turyzm i sfera posluh: navch. posib. Kyiv: Znannya, 2008. 647 s.
6. Matsola V. V. Heohrafiya turyzmu: navch. posib. L'viv: LNU im. I. Franka, 2010. 272 s.
7. Stets'ko M. H. Rekreatsiyno-turystychni resursy ta yikh vykorystannya v Ukraini: monohrafiya. Ternopil': Ekonomichna dumka, 2012. 364 s.
8. Shabliy O. I. Osnovy suspil'noyi heohrafiyi: pidruchnyk. L'viv: LNU im. I. Franka, 2001. 512 s.
9. Gunn C. A., Var T. Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases. 4th ed. New York: Routledge, 2002. 464 p.
10. Hall C. M. Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships. 2nd ed. Harlow: Pearson Education, 2008. 320 p.
11. Pearce D. G. Tourism in Space and Place: Issues of Regional Development. London: Routledge, 1998. 292 p.
12. Butler R.W. Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications. Clevedon: Channel View Publications, 2006. 352 p.
13. Smith M. K. Issues in Cultural Tourism Studies. 2nd ed. London: Routledge, 2009. 314 p.
14. Williams S., Lew A. A. Tourism Geography: Critical Understandings of Place, Space and Experience. 3rd ed. London: Routledge, 2015. 280 p.
15. Cooper C., Fletcher J., Fyall A., Gilbert D., Wanhill S. Tourism: Principles and Practice. 4th ed. Harlow: Pearson Education, 2008. 720 p.